

בזרכים ובשבילים שבהם הלכו המכבים

ערך הניצחון במלחמה בחג החנוכה

מערך ליחידת מפקד בסיוור "בעקבות
המכבים לניצחון"

אוכלוסיית יעד: כלל צה"ל

בדרכים ובשבילים שבהם הלכו המכבים

ערך הניצחון במלחמה בחג החנוכה

אוכלוסיית יעד: כלל צה"ל   מעביר המערך: מפקד   זמן המערך: 30 דקות

המפקד/ת:

חג החנוכה הוא הזדמנות מצוינת ליצירת חיבור וקשר לשרשרת הדורות ולהיסטוריה היהודית. החג מזכיר לנו כבר אלפי שנים את גבורת המכבים, את רצונם העז בעצמאות, ואת שאיפתם המתמדת לנצח במלחמה כנגד האימפריה היוונית. מרד המכבים "אומץ" ע"י התנועה הציונית כסיפור מופת ומקור השראה במאבק להקמת מדינת ישראל ובביצור עצמאותה.

במערך הנוכחי נעסוק בחג החנוכה, באירועים ההיסטוריים שהובילו אליו, בדמותו של יהודה המכבי כמפקד, ובערך "הניצחון במלחמה" כפי שבא לידי במלחמות החשמונאים. נעסוק גם בקשר בין גבורת המכבים ופועלם לתנועה הציונית ולהקמת מדינת ישראל וההגנה עליה. מערך זה יכול לסייע לך בחיזוק ערכים אלו אצל חייליך.

מצורף נספח עם הרחבות על הרקע לתקופה ולמרד המכבים, מומלץ לעבור על התוכן לפני העברת השיעור.

חלק א': חג החנוכה ומרד המכבים - נעים להכיר

שאל/י במילים שלך:

חג החנוכה פוגש אותנו כל שנה מחדש, אבל מה אתם יודעים על חג החנוכה? מה הסיבה לקביעת חג זה?

לאחר שהחיילים שיתפו את תשובותיהם ונוצר שיח קצר, **סכמ/י בקצרה והסבר/י מהן הסיבות לקביעת חג החנוכה.** ניתן להיעזר בקטע הבא:

חג החנוכה נקבע לציון הניצחון של מרד המכבים בשלטון היווני-סלווקי. המכבים יצאו למרד על עצמאותו של הישוב היהודי בארץ ישראל ועקב הגזרות האנטי דתיות שהוטלו על יהודי ארץ ישראל מצד השלטון היווני ששלט אז בארץ. בין היתר היה איסור לשמור שבת וחג, ללמוד תורה, ולעשות ברית מילה. בנוסף לכך, הפכו היוונים את בית המקדש למקום עבודה זרה. במהלך המרד חידשו המכבים את העבודה בבית המקדש (שנת 164 לפנ"ס) ובסיום המערכה הצליחו לייסד מדינה עצמאית (שנת 140 לפנ"ס) שהתקיימה למעלה משבעים שנים.

את חנוכת המקדש אנו מזכירים עד היום בחג החנוכה, בו אנו מדליקים נרות למשך שמונה ימים. על פי המסורת, בחנוכת המקדש התרחש **נס פך השמן** אותו מצאו המכבים בבית המקדש והוא הספיק להדליק את מנורת המקדש **במשך שמונה ימים** (במקום ליום אחד בלבד). סמלי החג הם החנוכיה, הסביבון ומאכלי שמן (כמו סופגניות).

שאל/י במילים שלך:

לאחר שדיברנו קצת על הרקע לחג החנוכה, נתמקד במרד ובעיקר בשאלה: מי היו מנהיגי המרד שהסתיים בניצחון מפתיע ובריבונות מחודשת?

הסבר:

מי שהובילו והנהיגו המרד, היו **החשמונאים**, כלומר - בני משפחת חשמונאי ממודיעין שנקראים גם **המכבים**. בתחילה היה זה אבי המשפחה **מתתיהו**, ולאחר מותו עברה ההנהגה לבנו יהודה, שהצטיין כלוחם וכמנהיג צבאי. **יהודה המכבי היה המנהיג של המרד** עד נפילתו במערכה, ואת מקומו תפשו אחיו.

קרא/י את הקטע הבא ונהל/י דיון בעקבותיו:

לפני החלק הבא של המערכה בו נלמד על דמותו של יהודה המכבי, דרך קרב בית חורון, נפתח בהקדמה כללית על דמותו בעזרת קטע שכתב האלוף הרב מרדכי פירון שהיה הרב הראשי השני לצה"ל:

"תכונות אופיו של יהודה המכבי שהכשירו אותו לעמוד בראשה של האומה המורדת בשעות הקשות והמכריעות ביותר, באות לידי גילוי **במבצעיו הצבאיים המזהירים ובניצחונותיו המפתיעים**.

הישגים אלה ששנו את פני המציאות המדינית מעידים בבירות יתר על דמותו הגבוהה **כאסטרטג וטקטיקן**, על יכולתו התקיפה **להחליט החלטות מהירות** בעלות אופי גורלי ועל **עוז רוחו** הבלתי מצוי שאינו ניתן להתמוטטות... אולם דמותו הרוחנית של יהודה המכבי באה לידי ביטוי **בנאומיו הנלהבים** שנשא אותם לפני חייליו זמן מועט לפני התלקחות הקרבות."

האלוף הרב מרדכי פירון חי בין השנים: 1921-2014. נולד בווינה ועלה לארץ, נלחם בהגנה ואח"כ בצה"ל. היה הרב הראשי השני לצה"ל.

סכם/י במילים שלך:

בדבריו של הרב פירון אנו רואים שני דגשים עיקריים בנוגע לדמותו של יהודה המכבי. מצד אחד דמותו של מנהיג ומצביא בעל כשרון, **שהצליח להביא לניצחונות רבים במלחמה**, על ידי תכנון אסטרטגי וטקטי מוצלח. ומצד שני **עוז הרוח** שהיה גם גורם מכריע במלחמה ובניצחון, שבא לידי ביטוי ברגעים קריטיים בקרב וכן בנאומיו (אחד מהם נפגוש בהמשך) שהלהיבו וחיזקו את החיילים ברגעי משבר.

חלק ב' - קרב בית חורון ודמותו של יהודה המכבי

למפקד/ת:

אחד האירועים העיקריים שמסמלים את גבורת המכבים ואת דמותו של יהודה המכבי כמנהיג הוא הקרב בבית חורון, בו **ניצחו יהודה וחייליו כוח יווני גדול ומאומן מהם בהרבה, בעזרת גבורה ומקצועיות**. קרב זה נהיה לדוגמה ומופת לאחר שיהודה המכבי הנהיג את צבאו וניצחו במלחמה, גם במצב שהיה נראה שתוצאה זו בלתי אפשרית.

שאל/י:

האם שמעתם על קרב המכבים בבית חורון? על מהלך הקרב? על תוצאותיו?

לאחר ששמעת את תשובות החיילים, **הסבר/י בקצרה על קרב בית חורון** לשם כך תוכל/י להיעזר בהסבר זה (וביותר אריכות בנספח):

קרב בית חורון היה אחד הקרבות הראשונים של יהודה המכבי. הוא עמד עם כוח קטן, מול צבא שמנה 10,000 חיילים סדירים בראשות המצביא היווני סירון. הקרב נערך במעלה בית חורון: יהודה ניצל את מבנה השטח הצר והתלול בו התקשה להילחם הכוח היווני הגדול הערוך לקרבות במישור, ובמקצועיות רבה ניצל את יתרון הגובה וההפתעה וניצח בקרב.

קרא/י את חלקי הקטע הבא הלקוח מספר מקבים א' ומתאר את קרב בית חורון, הפסק/י בין הקטעים והסבר/י את מה שקראת:

"וישמע סירון שר צבא ארם כי נאספו כל יראי ה' אל יהודה, וכי נקבצו אליו עם רב למלחמה, ויאמר: אכבדה ביהודה ובעמו ובכל בוזי דבר המלך, לעשות לי שם בארץ. ויאסור את רכבו, וחיל כבד מן הגויים עלו אתו להינקם בישראל, ויבוא עד מעלה בית חורון.

"ויהודה יצא אך במתי מעט לקראתם. ויהי בראותם את מחנה האויבים, ויאמרו: "הנה אנחנו יוצאים במתי מעט, ונפשנו יבשה מבלי אוכל, ואיך נעמוד לפני החיל הנורא הזה?"

הסבר/י:

סירון היה המושל היווני בסוריה. לאחר מפלת אפולוניוס בקרב הראשון נגד היהודים, יצא בראש כוח צבאי גדול לדכא את המרד והוא וצבאו הגיעו למעלה בית חורון. (באתר המקביל לכביש 443 בימינו)

שאל/י את החיילים מה את דעתם על הקטע ונהל/י דיון קצר:

א. ממה חוששים חייליו של יהודה?

ב. מה אתם הייתם עונים לחיילים לו הייתם במקומו של יהודה המכבי?

"ויען יהודה ויאמר: היד ה' תקצר לתת רבים ביד מעטים, ואם יש מעצור לו להושיע ברב או במעט? הם בוטחים על המונם ועל רוב חילם להשמידנו עם נשינו וטפנו ולבוז את שללינו. ואנחנו נעמוד על נפשנו להילחם בעד חיינו ותורתנו. לכן אל תיראון ואל תעצרון מפניהם."

הסבר/י: חיילי יהודה פחדו מן הכוח היווני שמולם. דברי יהודה הקצרים הם דוגמא מופתית לנאום המפקד המנסה לעודד את חייליו טרם קרב ולהפיח בהם רוח לחימה. איך עודד יהודה את רוחם? הוא חיזק את ביטחונם, ציין מה יהיה גורלם אם יפסידו בקרב (=ישמידו את נשינו וילדינו ויבזזו את רכושנו), ולבסוף ציין את מטרת המערכה (נילחם בעד חיינו ואמונתנו).

"ויהי ככלותו לדבר ויפול בחתף עליהם, בטרם ידעו בבואו, ויך את סירון ואת עמו לפי חרב. וירדפם ממורד בית חורון עד הערבה, ויפלו מהם שמונה מאות איש, והנשארים נסו אל ארץ פלשתים."

שאל/י את החיילים:

מה הייתה הטקטיקה שבחר יהודה למערכה במעלה בית חורון?

הסבר/י:

יהודה הקדים לתקוף את הכוח היווני שהתנהל במעלה מעבר הרים צר, ניצל את יתרון ההפתעה והעליונות הטופוגרפית שלו (תקף ממעלה "המורד ועד הערבה") והניס את האויב תוך כדי פגיעה קשה בו.

לאחר תשובות החיילים והדיון הסבר/י לחייליך:

חיילי יהודה מתמקדים בנחיתותם המספרית ובחולשתם הפיזית, לעומת זאת בוחר יהודה המכבי לנסוך מוטיבציה בחייליו על ידי התמקדות בחשיבות המשימה – מה שמוטל על כף המאזניים הוא החופש לקיים את אמונתם וחירותם. **פועלם מהווה מופת לחתירה לניצחון, גם כשהיה נראה שהאמצעים שהיו בידם לא עומדים לטובתם.** על ידי שימוש מושכל בתנאי השטח שבהם לא יכול הצבא היווני להתפרש במערך הלחימה המסודר שלו וניצול ההפתעה, הוא וחייליו מנצחים למרות נחיתותם המספרית.

חלק ג – המאבק לעצמאות בימינו "בדרכים ובשבילים שבהם הלכו המכבים"

הסבר/י במילים שלך:

גבורת המכבים ומאבקם העיקש בכוחות גדולים מהם לעצמאות לאומית, שימשו מודל לחיקוי ומופת לאנשי התנועה הציונית וללוחמים בכוחות המגן ובצה"ל. התנועה הציונית אימצה את גבורת המכבים כמודל לחיזוק הגוף, ולא במקרה נקראה אגודת הספורט היהודי הראשונה בשם "מכבי".

בקרב בית חורון ובנאומו של יהודה המכבי לחייליו לפני הקרב בולטת במיוחד הדבקות העיקשת של יהודה וחייליו במשימה וחתירתם לניצחון למרות נחיתות גדולה וקשיים רבים. הם שימשו השראה לתנועה הציונית ולצה"ל, כפי שניתן לראות בדבריו של יצחק שדה מפקד הפלמ"ח וממקימי צה"ל: "כאן שוטטנו בדרכי הארץ, נשמנו אווירה של מודיעין, ראינו את נוף הגבעות החשופות, טיפסנו על הצוקים, עלינו וירדנו בדרכים ובשבילים שבהם הלכו המכבים. הרוח נתמלאה חיות, לבשה עור, עצמות וגידים. רוח המכבים הפכה לתכסיס המכבי, וידענו איך יכולים מעטים ללחום נגד רבים, איך ידעו מתי מספר להתגבר על מחנות. רוחם הפכה לתכסיס שלנו, אמונתם הפכה נשק. כי צדק מוכרח להתגשם כאן ובשבילנו.

ולא חלום על צדק, לא תפיסה מופשטת על מושג הצדק. הצדק צריך כאן להיות ממשי. הוא יצמח כשדות החיטה, השעורה והדגן, בשדות שזורעים אותם בדמעה וקוצרים ברינה ואם יש הכרח משקים אותם גם בדם."

לאחר קריאת הדברים, הסבר/י בקצרה ושאל את השאלות הבאות:
מדוע שימשו המכבים השראה לתנועה הציונית?
אילו נקודות דמיון יש בין הציונות למרד המכבים?

בעקבות הדיון, הסבר/י:

מאבק המכבים נמשך כשנות דור והיו בו גם תבוסות וכישלונות. נחישותם, כושר התמדה ותושייה צבאית של המכבים למען עצמאות יהודית בארץ ישראל, גם אל מול כוחות גדולים וחזקים מהם, הפכה את מאבקם למופת וסמל לדורות. התנועה הציונית שנאבקה למען עצמאות יהודית בארץ, הזדהתה עם המכבים שהצליחו להשיג את העצמאות השנייה בתולדות ישראל. הדגם של "מעטים מול רבים" הלם את מצבו של היישוב היהודי בארץ ישראל לפני קום המדינה וגם את מצבה של מדינת ישראל מול המדינות השכנות. המאבק לעצמאות וחירות יהודית בארץ ישראל בימי המכבים עוררה השראה בקרב מנהיגי התנועה הציונית ובקרב מפקדי צבא הגנה לישראל עד ימינו אנו.

חלק ד – סיכום מפקד – המכבים ואנחנו:

שאל/י במילים שלך את החיילים:

- האם יש משהו שאתם חושבים שאפשר לקחת מהמכבים? ללמוד מהם? משהו שתיקחו מהשיעור הזה הלאה להמשך?
- האם יש משהו שאנחנו כחיילים יכולים ללמוד מהקרב המסוים הזה? או אולי מהנאום של יהודה המכבי? כיצד מתבטא ניצחונם של המכבים כיום?

לאחר תשובות החיילים שתפ/י את חייליך ב"אני מאמין" הפיקודי-ערכי שלך ובמשמעות הניצחון למשימת היחידה וצה"ל.